

Posudek magisterské diplomové práce
Magdalena Justová:
Zelená reflexe Josefa Váchala
Fakulta humanitních studií University Karlovy v Praze
katedra sociální a kulturní ekologie, 2008

Úvod

Studijním zaměřením Magdaleny Justové je sociální ekologie, nazíraná nejprve spíše z přírodovědného (zejména botanického) hlediska a později v souvislostech společenských, literárněvědných, estetických a duchovních. Jejím druhým domovem je Šumava. Okruh témat diplomní práce byl proto od počátku jasný, ke konkrétnímu tématu a metodě se však probíjávala postupně. Práce na velmi širokých, ale příliš ambiciózních kompilacích ji však přiučily řemeslu, jež zdařile uplatnila v kontextově a obsahově specifikované analýze a interpretaci díla (hlavně literárního) Josefa Váchala.

1. Obsahová stránka

Logické obsahové členění si vynutilo samo téma. V úvodu autorka stručně, ale výstižně charakterizuje zaměření i cíle své práce, zasazuje Váchala do aktuálních souvislostí, stanoví hlavní výzkumnou otázku a naznačuje své závěry.

Po stručném, ale s přihlédnutím k minimálnímu prostoru výstižném popisu hermeneutické textové analýzy následuje konkrétní popis kroků, jež autorka při analýze vykonala, a jejich letmé zdůvodnění. Již na tomto místě totiž přesně charakterizuje význačné rysy Váchalových textů jimiž jsou „...extrémní nadsázka, sarkasmus a ironie. Autor se také netajil velmi častou snahou o mystifikaci.“ (str. 11) a předchází tím možným námitkám ohledně nadužívání biografických a historických faktů.

Kontextem práce je Váchalův vztah k životnímu prostředí a přírodě ze soudobého i dnešního pohledu, její snahou odpovědět, do jaké míry a proč Váchal předznamenává dnešní environmentalismus. Proto si Justová musí v následující kapitole tento pojem vymezit; činí tak stručně, ale pro potřeby své práce dostatečně. Vybírá si totiž správně podstatné myšlenkové směry, v zásadě bezesporně je v hlavních rysech porovnává a hodnotí a soudobý environmentalismus náležitě charakterizuje jako nehanlivě míněnou ideologii s výrazným politickým vyústěním, tedy politickou ideologii. Výtka oproti zjednodušení nebo opomenutím některých důležitých aspektů není na místě, protože téma jako takové je samo o sobě široké, v živém pohybu a tudíž nevyčerpatelné, ale hlavně není vlastním předmětem práce. Za jistou autorskou svévoli je možno označit extrakci právě uvedených šesti znaků environmentalismu (závěr kapitoly), ale i ony jsou poměrně dobře zdůvodněny a hlavně ani ony nejsou ničím jiným než operacionalizací a zhmotněním jednoho ze dvou srovnávaných jevů.

Jádrem práce je rozbor osobnosti a díla Josefa Váchala, jemuž jsou věnovány následující dva oddíly, přičemž druhý z nich se věnuje zejména (nejen z pohledu životního prostředí) stěžejnímu Váchalovu textu „Šumava umírající a romantická“, a teprve sekundárně, již spíše v různých kontextech, textům ostatním.

Na necelých čtyřech stranách Závěru pak nacházíme shrnutí a diskusi autorčiných zjištění.

2. Práce s literaturou

Hodnocení výběru literatury a práci s ní je nutné rozdělit na tři části.

V oblasti metodologie, resp. hermeneutiky a analýzy a interpretace textu se pochopitelně nabízí bezbřehé množství publikací. Rozhodující je proto fakt, že to minimum, které si autorka zvolila, je reprezentativní a hlavně jí dobře posloužilo k vlastní práci a je v podstatě zbytečnou diskusí, zda měla vedle dvou Gadamerových prací pročíst i jeho Pravdu a metodu (Nárys filosofické hermeneutiky), nebo zda se měla zabývat i výkladem tří fází vývoje „materiálového“ stadia hermeneutiky, gramatické, alegorické a esenciální, přičemž teprve po třetí z nich se hermeneutika mění v teorii (po)rozumění a vytváří tak jeho pravidla. Hlavní pracovní nástroje hermeneutiky tudíž přebírá z pramenů sekundárních (Kvalitativní výzkum Jana Hendla,¹ což však není nijak na škodu.

Druhý okruh představuje literatura environmentální a politologická. Té prvé mohla jistě Justová věnovat více času (k četbě a studiu, nikoli v psaní vlastního textu) a mezery v primární i sekundární literatuře jsou zde citelnější, přestože já osobně považuji např. Závod s časem za velmi reprezentativní výbor a Kohákův stručný úvodní text za velmi zdařilý. (Podezírám ovšem autorku, že řadu textů četla a zná, ale že se pouze striktně držela příkázání uvádět v literatuře pouze to, co výslovně použila v textu – např. zmíněný Kohákův úvod – uvede tak k mému zahanbení i potěše při obhajobě vše na správnou míru). Ideologie a politologie nepatří autorčiným prioritám a volila tudíž jen to nejnужnější, ale volila dobře: Heywooda pokládám nejen za jednoho z nejdůkladnějších a nejsystematičtějších autorů, ale Magdalena se s ním vyrovnává (i když samozřejmě selektivně) velmi svědomitě, o čemž svědčí i upozornění na dvě textové verze jeho stěžejního díla v podání dvou různých překladatelů a na významné významové posuny mezi nimi (str. 11–12, 15–16).

Konečně literaturu týkající se Josefa Váchala neumím co do kompletnosti plně posoudit, ale ze samotné práce i z konzultací se zdá, že její výčet je ne-li vyčerpávající, tak nepochybně velmi reprezentativní.

Cizojazyčná literatura je vzhledem k hlavnímu tématu, jímž je méně známý český autor, zastoupena dostatečně.

Diplomní práce je na práci s textem a literárními podklady založena. Je proto samozřejmé, že Justová pracuje s literaturou velmi kvalifikovaně, cituje, interpretuje i odkazuje hojně, přesně a správně. Platí to v plné míře pro rozbor Váchala a souvisejících textů; ve výkladech teoretického kontextu se vyskytla jedna významná a poněkud nevysvětlitelná výjimka, jež bude zmíněna dále.

3. Formální stránka

Styl práce je kultivovaný, místy (přiznaně) osobně (subjektivně, emočně) zatížený; střídání 1. osoby singuláru a plurálu neruší a vcelku logicky vyplývá z kontextu. Autorka před čtenářem „přemýšlí naživo“, což není na úkor objektivitě – snaží se naopak pečlivě oddělit svá neskryvaná přesvědčení od doložitelných zjištění.

Ojedinelé pravopisné nebo grafické výpadky nebo překlady typu „HEWOOD (str. 16), „Portmann“, resp. „Portman“ (str. 26, 27, 100) nebo „i“ ve slově „romantické“ v nadpisu i v obsahu, které není napsané kurzívou (str. 4, 46) jsou výjimkou potvrzující pravidlo velmi dobře vyčištěného textu, který je takřka prostý chyb, vybavený všemi náležitostmi (anglický Abstract, Zdroje, Seznam vyobrazení, pěkně zvolená ukáзка originálního textu v příloze, velmi ilustrativní ilustrace a fotografie) a navíc pěkně graficky upravený. Záhadou, jejíž řešení jsem

¹ Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2005.

snad v textu přehlédli, zůstává, proč není uvedena kompletní Váchalova bibliografie, ale pouze „Váchalovy texty“ – snad jen ty, s nimiž se v diplomní práci pracuje?

Rovněž poznámkový a citační aparát je zpracován a užíván kvalifikovaně a konečně i při menším typu písma poměrně úctyhodný rozsah práce (96 stran vlastního textu) spíše převyšuje požadavky na magisterskou diplomní práci.

4. Celkové hodnocení

V předložené práci je nejprve nutné zmínit použitou metodu. Autorka velmi dobře pochopila hlavní smysl hermeneutiky, její vnitřní vývoj a zejména dvě věci: metodu hermeneutického kruhu, oscilující (opakovaně) mezi celkem a částmi, a diskusi nad možnostmi pochopení autorského záměru bez znalosti autora a jeho okolí pouze ze samotného textu. Hermeneutiku tak pro svůj záměr použije jako vhodně zvolený metodický nástroj, a také „si ji“ v povolené míře „zneužije“, když si povoleně zvolí vnější výkladový kontext. Dokáže to už v samotném úvodu podepřít vhodně volenými citacemi z dobře vybrané literatury. Poté si, opět na základě dobře zvolené literatury (Heywood), specifikuje vybraný kontext, jímž je ideologie environmentalismu, pomocí několika zásadních definičních znaků. Pak už je, za předpokladu porozumění a důkladného a skutečně i vícekrát opakovaného pročitání textu relativně jednoduché v něm vytčené znaky nalézat a potvrzovat – nebo také nenalézt. Je zřejmé, že Magda Justová byla přesvědčena o výsledku předem. Je však nutné poznamenat, že toto „předem“ už dávno nebylo nedotčené a prvotní, a to proto, že před volbou tématu už v hermeneutickém kruhu důvěrné a hluboké znalosti Váchalovy Šumavy, Váchalova díla i Váchala samotného již mnohokrát kroužila. Nepotřebovala proto ve svém důkazním řízení Váchala nijak znásilňovat, postupuje střízlivě a její argumenty mají svoji váhu a průkaznost. Některé ze znaků, resp. jejich přítomnost ve Váchalově díle, také kriticky ve svých závěrech diskutuje.

Dílčí nedostatky se objevily na dvou místech.

Interpretace vztahu křesťanství k přírodě (str. 13) je příliš stručná, než aby mohla být přesná i spravedlivá, a poněkud budí podezření, že autorka směřuje pohled křesťanský s dualismem karteziánským.

K důležitému konceptu dobrovolné skromnosti: škoda, že autorka lépe neposlouchala a nečetla svého vedoucího katedry; byla by pochopila, že nejde jen o dobrovolnou, ale o uvědomělou, tedy na hlubším poznání souvislostí založenou skromnost, a že dokonce nejde jen o ni samu, ale spíše o volbu a komplementaritu uvědomělé skromnosti a výběrové náročnosti. Librová navíc spíše směřuje ke koncepci dobrovolné chudoby, jejímž komplementárním prvkem je svérázně pojatý (ekologický) luxus. Vůbec už nepíše o „uvědomělé střídmosti“ („uvědomělá střídmost jednotlivců“, str. 13, a poznámka pod čarou č. 7 „Fenomén uvědomělé střídmosti u nás hlouběji rozvádí socioložka Hana Librová.“ na téže straně). Ironií je, že Librová dokonce zmiňuje někdy zavádějící charakter jazyka a diskutuje celou řadu pojmů včetně střídmosti, aby se nakonec přiklonila ke dvojici „dobrovolná skromnost“ a „skromnost záměrná“ (již bych osobně doplnil o „skromnost uvědomělou“, zastřešující reflektovaně obě předchozí).²

Nedopatření trochu zaráží, protože u Váchalových textů prokazuje Magdalena naopak skutečně velkou pečlivost v práci s literaturou; viz např. „Znaky ochránářského postoje ke krajině a šetrného zacházení s přírodou vůbec, jež Procházkova kniha Ochrana přírody přináší,

² Librová, Hana. Vlační a váhaví (kapitoly o ekologickém luxusu). Brno: Doplněk, 2003, str. 27–28 a jinde).

Posudek magisterské diplomové práce „Magdalena Justová: Zelená reflexe Josefa Váchala“

se totiž o nemnoho let později objevují ve Váchalově Šumavě umírající a romantické.³“ (str. 35)

Vzhledem k nesporným kladům, obsáhlosti a úplnosti textu a dosaženým výsledkům v Závěru práce **doporučuji diplomovou práci k obhajobě** a navrhuji **hodnocení „velmi dobře“**, ale spíše „výborně“, v přesnějším vyjádření **15– 16 bodů**.

Praha 12. září 2008

PhDr. Ivan Rynda

³ V uvedené publikaci Procházka například hledí na rozšiřující se turistiku s jistou ostražitostí. Podle jeho názoru se zrovna ty nejkrásnější kouty Čech díky výstavbě rozhleden, hotelů a ostatní, současným jazykem řečeno – infrastruktury, stávají obětí počínajícího turistického průmyslu. S vědomím současného stavu, jeho kritika tehdejších rozhleden a pohozených umaštěných papírů (neboť plasty jsou doménou pozdějších let), působí poněkud úsměvně, nicméně publikace nabízí také řadu moderních environmentalistických i ekologických myšlenek.